

אדר ב' התשע"ו

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

מצוות מילה וטומאת יולדת

לפרשת תזריע (על פי שיעורים של הרב אלחנן סמט והרב אהרון ליכטנשטיין זצ"ל)

לא נתבאר כיצד למד רב אסי את דינו מן הפסוקים שבראש פרשתנו: מניין לו שהציווי בפסוק ג' "וביום השמיני ימול בשר ערלתו" מותנה בכך שנתקיים באמו מה שנאמר בפסוק הקודם "וטמאה שבעת ימים"? והרי אפשר שזהו ציווי כללי על המילה.

לכאורה ניתן לענות על כך, שרב אסי למד זאת מכך שפסוק ג', אודות המילה, מיותר. שהרי כבר למדנו מצוות מילה בפרשת לך-לך מן הציווי לאברהם. אולם תשובה זו אינה נכונה: כבר שאלה הגמרא במסכת סנהדרין מעין שאלה זו, וביארה כי הפסוק בפרשתנו נצרך הוא.

3. מסכת סנהדרין דף נט ע"ב:

והרי מילה שנאמרה לבני נח דכתיב (בראשית י"ז, ט) 'ואתה את בריתי תשמר', ונשנית בסיני 'וביום השמיני ימול'...?

הוא למישרי (- להתיר) שבת הוא דאתא: 'ביום' - ואפילו בשבת.

אם כן, פסוק זה שבפרשתנו מוסיף מה שלא יכולנו ללמוד ממצוות המילה שנאמרה לאברהם, בטרם ניתנה כלל מצוות שבת: שמילה בזמנה, ביום השמיני, דוחה את השבת.

קשה לומר שרב אסי למד את דינו מסמיכותו של הפסוק המדבר במילה אל דין טומאת היולדת, על דרך מדרש הסמוכין, שאם כך, מדוע לא ילמד יותר ממה שאמר: שרק מי שאמו טמאה בטומאת לידה מתחייב במילה, ומי שאמו אינה טמאה, פטור ממילה. ואף שבדורות ראשונים לא כך היה הדבר, 'ניתנה תורה ונתחדשה הלכה'. דבר זה כמובן אינו ניתן להיאמר.

מה למצוות מילה באמצע פרשת יולדת?

הרב סמט מציע להסביר באופן הבא את הרקע העומד ביסוד דבריו של רב אסי: הוא אמנם לא התקשה בשאלת ייתור הפסוק המצווה על המילה, אבל הוא התקשה בשאלת מיקומו: הרי אין שום שייכות עניינית בין טומאת היולדת לבין מצוות המילה! מדוע אפוא הכניסה התורה

פרשת תזריע פותחת בטומאת יולדת ובטהרתה.

1. ויקרא י"ב, א'-ז':

וידבר ה' אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל לאמר אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים כימי נדת דוּתָהּ תטמא: וביום השמיני ימול בשר ערלתו: ושלשים יום ושלשת ימים תשב בדמי טהרה בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא עד מלאת ימי טהרה: ואם נקבה תלד וטמאה שבעים כנדתה ושלשים יום ושלשת ימים תשב על דמי טהרה:

ובמלאת ימי טהרה לבן או לבת תביא כבש בן שנתו לעלה וכן יונה או תר לחטאת אל פתח אהל מועד אל הכהן: והקריבו לפני ה' וכפר עליה וטהרה ממקור דמיה זאת תורת היולדת לזכר או לנקבה...

שני מסלולים מתוארים בפרשייה זו. אישה היולדת זכר טמאה שבעת ימים, ושלשים ושלשה יום היא יושבת בדמי טהרה. מנגד - אישה היולדת נקבה טמאה שבועיים ימים, ושלשים ושישה יום היא יושבת על דמי טהרה.

השאלה הראשונה בה נעסוק בשיעור השבוע היא מהו מקומו של ציווי על המילה (פסי ג') בפרשייה שהנושא בה הוא - טומאת יולדת וטהרתה?

מהו זמנה של מילת יוצא דופן אמו?

הפסוקים בתחילת פרשתנו, משמשים מקור להלכה שחידש רב אסי במסכת שבת בעניין זמן מילתם של כמה תינוקות.

2. מסכת שבת דף קלה ע"א וע"ב:

אמר רב אסי: כל שאמו טמאה לידה - נימול לשמונה. וכל שאין אמו טמאה לידה - אין נימול לשמונה. שנאמר: 'אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה וגו' וביום השמיני ימול בשר ערלתו.'

אמר ליה אביי: דורות הראשונים יוכיחו, שאין אמו טמאה לידה, ונימול לשמונה!
אמר ליה: ניתנה תורה ונתחדשה הלכה.

התורה את הפסוק הזה בלב פרשת טומאת היולדת וטהרתה, הרי המסקנה היא: "כל שאמו טמאה לידה - נימול לשמונה, וכל שאין אמו טמאה לידה, אין נימול לשמונה" - אלא מיד אחר לידתו ביום הראשון.

הקשר בין מילה לטומאת יולדת - גישה הפוכה
אמנם את הבעיה הפרשנית אשר עמדה לפני רב אסי אפשר היה לפתור בדרך הפוכה, ובכך היה מתבטל חידושו של רב אסי: כיוון שיביום השמיני ימול בשר ערלתו של כל נולד, וזה כפי שנצטוו 'דורות ראשונים' מאז אברהם, עוד בטרם נתחדשה טומאת יולדת לישראל בנתינת התורה, לכן נקבע שיולדת זכר טמאה רק שבעת ימים, ולא ארבעה עשר יום כיוולדת נקבה.

6. כך אכן פירש רד"צ הופמן (עמ' רנא):

הטעם שבלידת נקבה דרוש מספר כפול... אפשר שהתורה הפחיתה את מספר ימי הטומאה בלידת זכר עד לשבעה ימים, כדי שהיולדת תטהר ביום השמיני שהוא יום ברית המילה.

ועוד: אולי יש למעשה המילה השפעה של טהרה, שמפחיתה גם את מספר הימים עד הטהרה הגמורה (- כניסה למקדש) כדי מחצה.

'דרשה' זו הפוכה מזו שדרש רשב"י, ויש בה תשובה גם על שאלה קודמת ששאלו תלמידיו אותו באותה הזדמנות: "...ומפני מה אמרה תורה זכר לשבעה ונקבה לארבעה עשר?"

רשב"י כמובן לא יכול היה לענות להם כדברי הרב הופמן, מפני שסבר שהקשר בין המילה לטומאת היולדת הוא ההפך מדבריו. ועל כן ענה להם תשובה אחרת, שיש בה דברי אגדה.

ומסביר הרב סמט, ששני ההסברים שהבאנו נחלקו בשאלה מה מבין שני הדינים הנידונים - טומאת שבעה של יולדת זכר ומילה ביום השמיני - הוא נתון קבוע המהווה סיבה, ומה הוא הדין "הגמיש" שהוא תוצאתו. לדעת רב אסי טומאת היולדת במשך שבעה ימים נתפסת כמהות אובייקטיבית החלה על האישה, ואילו דין המילה ביום השמיני (ולא ביום הראשון ללידה) הוא חידוש המצריך הסבר. אולם הרב הופמן הופך את היוצרות: הוא סבור בוודאי כי המילה ביום השמיני היא דין קדום ויסודי עוד מזמנו של אברהם, ואילו טומאת היולדת היא דין מחודש שיש לנסות להסבירו על סמך הנתון של מילה בשמיני.

קשה להכריע בין שתי התפיסות הללו, אולם בכל זאת יש להעיר כי סדר הדינים בפרשה מחזק את תפיסת רב אסי, משום שעל פי תפיסתו מופיע קודם הדין המהווה סיבה, ואחר כך הדין שהוא תוצאתו. אולם לפי הרב הופמן מופיעה התוצאה לפני סיבתה.

פסוק זה באמצע דיני היולדת, בין דין טומאתה שבעת ימים לבין דין ימי הטהרה שלה, הבאים לאחר מכן? הרי בכך הופך פסוק ג להיות חציצה בין דיני היולדת.

אמנם בולט לעין שהדבר המקשר בין הפסוקים הוא "סדר הזמנים המשפחתי": לאחר תום שבעת ימי הטומאה של היולדת, מגיע ביום השמיני מועד מילתו של בנה. אלא שאין בכך להניח את הדעת: וכי התורה נותנת בפרשה זו "לוח זמנים" שימושי ליוולדת?

יש לשים לב גם לכך שחיוב המילה אינו מוטל כלל על האם, אלא על האב,

4. ודבר זה נלמד בתלמוד הירושלמי, מסכת קידושין

פרק א הלכה ז (ה ע"א), מפסוק ג בפרקנו עצמו:

מצוות שהאב חייב לעשות לבנו - למולו...

למהלו - 'ביום השמיני ימול בשר ערלתו'.

נסכם אפוא את התמיהה: לפרשת היולדת (פרק י"ב) ישנו נושא מוגדר היטב: הלכות טומאה וטהרה של היולדת, כחלק מהלכות טומאה וטהרה נוספות הנידונות בהמשך פרשות תזריע-מצורע. מה טעם לחריגה זו - להזכרת חובת המילה - מן הנושא שבו עוסקת הפרשה?

הסבר דברי רב אסי

לכן מסביר הרב סמט, נראה כי רב אסי בא לענות על שאלה זו, ולטעון כי הקשר בין טומאת היולדת וטהרתה הִחַל מן היום השמיני לבין דין המילה לשמונה איננו קשר טכני מקרי של סדר הזמנים, אלא קשר מהותי של סדרי זמנים שיש בהם סיבה ותוצאה.

מעיקר הדין היה ראוי שמילת הנולד תהא סמוך ללידתו, ביום הראשון. אולם דבר זה אינו ראוי, שהרי אִם הנולד טמאה שבעת ימים לאחר לידתה. לפיכך, רק בסיימה את ימי טומאתה - "ביום השמיני" - רק אז "ימול בשר ערלתו". נמצא שדין טומאת יולדת זכר במשך שבעת ימים הוא שקבע את התאריך הנאות למילת בנה, ועל כן פירשה התורה דווקא כאן את זמנה של המילה ביום השמיני, כסעיף בהלכות טומאה וטהרה של היולדת.

קשר זה בין תאריך המילה ביום השמיני לטומאת היולדת שבעת ימים, מבואר במאמר אגדה.

5. מסכת נידה דף לא ע"ב:

שאלו תלמידיו את ר' שמעון בן יוחי... ומפני מה אמרה תורה מילה לשמונה? - שלא יהו כולם שמחים (רש"י): שאוכלין ושותין בסעודה) ואביו ואמו עצבים (רש"י): שאסורין בתשמיש).

דברי רשב"י הללו, אף שהדבר לא צוין בהם במפורש, נובעים מהקשרו של פסוק ג בפרשתנו, והם באים להסביר הקשר זה, ועמד על כך החזקוני בפירושו על אתר.

רב אסי, שאולי הכיר את המקור הזה, רק הסיק את המסקנה ההלכתית מפירושו זה של רשב"י לפסוקנו: אם זה טעמו של 'היום השמיני' כזמן המילה, ולשם כך קבעה

11. הבהרה רפואית מודרנית של טעם זה נמצאת במאמרה של ד"ר אילה אברהמוב 'בעיות הקרישה והדימום ביילוד והשלכותיהם על ביצוע המילה' בספר אסיא כרך ג עמ' 384-386. נביא כאן קטעים מן המאמר:

ברית מילה היא פעולה כירורגית הזקוקה לשם ביצועה המוצלח למנגנון קרישה ומניעת דָּמָם במצב תקין... והנה התורה קבעה את ביצוע ברית המילה ביום השמיני לחיים. ואכן, יש גם טעם רפואי לקביעת ביצוע המילה בתאריך זה דווקא... תינוק נולד עם מנגנון קרישה תקין, זאת בגלל השירות הטוב שהוא מקבל מאמו, בצורת פקטורים של קרישה המועברים אליו דרך השליה... ברם תמיכה זו של האם נעלמת תוך 2-3 ימים, ומגיל 5-3 ימים כל תינוק - אף אם הוא בריא ובשל - סובל ממצב של חוסר גורמי הקרישה. פקטורים אלה... נוצרים בכבד, אך בימים הראשונים אחר הלידה אין הכבד בשל עדיין לפעילות זו... ולכן ברית מילה בגיל 3-6 ימים יכולה לגרום למותו של התינוק עקב דָּמָם מסיבי ללא יכולתו של התינוק להתגבר על הדמם הזה... בגיל שמונה ימים קיימת כבר רמה מספקת של גורמי הקרישה, כך שהתינוק יכול לעמוד בהצלחה בביצוע הברית.

לאחר שראינו את הקשר בין מצוות המילה לטומאת יולדת, נרצה לענות על השאלה - מדוע הוקדמה טומאת היולדת לכל השאר? או בניסוח אחר - לפי איזו שיטה סודרו פרשיות הטומאה הללו?

12. ר' דוד צבי הופמן נזקק לשאלה זו בפירושו לספר ויקרא, במבוא קצר שכתב לפרקים אלו (עמ' רמט במהדורה העברית):

הפרקים הבאים עוסקים בכל אותם המקרים, שבהם יוצאת הטומאה מגופו של האדם. החמורה שבטומאות אלו היא טומאת הצרעת [שבה, ורק בה, משולח המצורע הטמא מכל שלושת המחנות, אף ממחנה ישראל], ולכאורה הייתה צריכה השורה של הטומאות להתחיל בטומאה זאת.

אמנם הנחה זו, שסידור הטומאות הוא מן הטומאה החמורה אל הקלה ממנה, אינה ברורה לנו, וזאת מפני שבפרק ט"ו, העוסק בארבע טומאות, אין הסדר תואם עיקרון זה. אולם אם בכל זאת נלך על פי הנחתו של רד"צ הופמן בשאלה ששאל, מציע הרב אלחנן סמט ליישב את שאלתו בכך שמהיבט מסוים חמורה טומאת היולדת מטומאת המצורע והזבים:

אם נבחן את פרק הזמן שעל היולדת לחכות מהרגע שסיבת הטומאה נסתלקה ועד שהיא רשאית להיכנס למקדש ולהקריב את קרבנה. טומאתה של היולדת נמשכת 7 ימים ללידת זכר ו-14 יום ללידת נקבה, ודינה

מילה של דורות ראשונים ומילה שלאחר מתן תורה אבוי הקשה על רב אסי ממצוות המילה שניתנה לדורות הראשונים, לאברהם ולבניו, שאף הם נצטוו למול ביום השמיני, אף שלא נהגה בהם טומאת יולדת, ועל כך ענה רב אסי "ניתנה תורה ונתחדשה הלכה".

7. וכך פירש זאת רב האי גאון:

לומר דאנן לא מקיימין מצוות כמו שנצטוו בני נח ולא כמו שנצטוו אברהם, אלא כמה שנצטוו משה רבנו. וכיוון שכך נצטוו משה רבנו, כך ראוי לעשות. כלומר: הדין ההלכתי במצוות מילה בפרשת תזריע הוא הקובע, ואין הוא מותנה באופן קיום מצוות המילה לפני מתן תורה.

הרמב"ם חזר על עיקרון זה כמה פעמים בכתביו, ולא רק בנוגע למצוות מילה. משבא למנות את מצוות מילה, בהקדמה לספרו הגדול משנה תורה, עשה רטו, הביא את הפסוק בפרשתו.

8. הרמב"ם בפירוש המשנה לחולין פ"ז מ"ו כתב:

עתי צריך לדעת שכל מה שאנו נזהרים ממנו או עושים אותו היום, אין אנו עושים זאת אלא מפני ציווי ה' על ידי משה, לא מפני שה' ציווה בכך לנביאים שקדמוהו... אין אנו מלים בגלל שאברהם מל את עצמו ואנשי ביתו, אלא מפני שה' ציוונו על ידי משה להימול כמו שמל אברהם עליו השלום.

"מפני מה אמרה תורה מילה לשמונה?" - טעם אחר

רשב"י ורב אסי סברו שאלמלא הייתה האישה היולדת זכר טמאה שבעת ימים היה ראוי שהמילה תיעשה ביום הראשון ללידת הבן. החולקים על רב אסי וסוברים שאין כל קשר בין שני הדינים הללו (וכן הרב הופמן הסובר שהקשר הוא הפוך), מה הם סוברים בטעם הדבר שמילה היא דווקא לשמונה?

9. כך כתב הרמב"ם במורה הנבוכים (חלק שלישי פרק מט):

והטעם שהמילה בשמיני, מפני שכל חי בזמן שנולד חלוש מאוד בתכלית לחותו, וכאילו הוא עד כה בבטן, עד עבור שבעה ימים, ואז נחשב מן היוצאים לאוויר העולם. הלא תראה כי גם בבהמות נקבע עניין זה (שמות כ"ב, כט) 'שבעת ימים יהיה עם אמו וגו'', וכאילו הוא לפני כן נפל. וכך באדם - אחר עבור שבעה נימול, ונעשה הדבר קצוב, ולא נתת דבריך לשיעורין.

10. אפשר שלפני הרמב"ם עמדו דברי מדרש דברים רבה

ראש פרשת כי תצא:

ולמה התינוק נימול לשמונה ימים? שנתן הקב"ה רחמים עליו, להמתין לו עד שיהא בו כוחו. וכשם שרחמיו של הקב"ה על האדם, כך רחמיו על הבהמה. מנין? שנאמר (ויקרא כ"ב, כז) 'ומיום השמיני והלאה' וגו'.

ולטעמה של טומאת יולדת בפרט, יש לומר שהזיהוי בין טומאה ל'רע' הוא פשטני ואינו מדויק כלל.

טומאה מהי?

לסיום ננסה להבין מה מהות מושג הטומאה שבו עוסקת פרשתנו, והפרשות הסובבות אותה. כידוע פרקי הטומאה בספר ויקרא מופיעים מיד לאחר מעשי היום השמיני בו נחנך המשכן. ראשיתם באיסורי מאכלות, אותם מכנה הכתוב "טומאה", והמשכם בטומאת נבלה, בטומאת שרצים ובהכשר לקבל טומאה (פרק י"א). הלכות אלו חותמות במילים,

14. ויקרא י"א, מ"ג-מ"ה:

"אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ ולא תטמאו בהם ונטמתם בם: כי אני ה' אלהיכם והתקדשתם והייתם קדשים כי קדוש אני ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרמש על הארץ: כי אני ה' המעלה אתכם מארץ מצרים להיות לכם לא-להים והייתם קדשים כי קדוש אני: "

בפסוקים אלו מסביר הכתוב מדוע שלא להיטמא: 'כי אני ה' א-לקיכם', המצווה אתכם להתקדש, ומעלה אתכם מארץ מצרים 'להיות לכם לא-לקים'. 'טומאה' עשויה לדחות אתכם מייעודים אלה, והיא לא תאפשר לכם להעפיל אל המקום אליו מזמן אתכם א-לקים.

עד כאן מתאר הכתוב טומאות הבאות אל האדם מן החוץ. בפרקים הבאים הנושא יהיה - טומאות שמקורן בגוף האדם, בבגדו או בביתו. ראשיתם בטומאת יולדת (פרק י"ב), לאחריה טומאת צרעת - גוף, בגד ובית (פרקים י"ג-י"ד), וסופן בטומאת זב ושכבת זרע, נידה וזבה (פרק ט"ו).

משמעותה של הטומאה

בפשוטו של מקרא, ההשלכה לקיומה של טומאה ליולדת היא - במניעתה מן הקדש ומן המקדש.

מבחינה הלכתית, למרות שרק בימי הטומאה של היולדת דינה כנידה, ובימי הטהרה דינה כטבולת יום ארוך, בכל זאת עד הערב שמש של יום הטהרה האחרון היא אסורה באכילת תרומה וקודשים ובכניסה אל המקדש. במלאת ימי טהרתה תביא האישה קרבן אל פתח אוהל מועד, והקרבתו תשייך אותה אל העמדה של - 'לפני ה'".

גם בנגע הצרעת ניתן לזהות תפישה דומה: עם הופעתה מובא המצורע אל הכהן, ומכאן ואילך הוא המנחה את התהליך, ועל פיו יישק דבר. כמו כן גם המצורע, בדומה ליולדת, מקריב קרבן 'לפני ה' פתח אהל מועד', וגם בו נאמר 'וכפר עליו הכהן לפני ה'".

15. ויקרא י"ד, י"א-י"ב:

"והעמיד הכהן המטהר את האיש המטהר ואתם לפני ה' פתח אהל מועד: ולקח הכהן את הפבש האחד והקריב אתו לאשם ואת לג השמן והניף אתם תנופה לפני ה':

באותם ימים כנידה (י"ב, ג ושם ה). אולם אף שבהמשך היא "יושבת על דמי טוהר" - כלומר שהדמים שהיא רואה לאחר מכן הם דמים טהורים והיא מותרת לבעלה, עדיין היא מנועה מכניסה למקדש ומאכילת קודשים לתקופה של 33 יום ללידת זכר ו 66 יום ללידת נקבה. לאחר מלאות הימים האלה היא מקריבה קרבן, שרק לאחריו היא מותרת בכניסה למקדש ובאכילת קודשים.

לעומת זאת, תקופת ההמתנה של המצורע שנרפא מצרעתו ושל הזב והזבה שפסק זובם היא 7 ימים בלבד, וביום השמיני הם מביאים את קרבנם, המאפשר להם לאכול קודשים.

נמצא שמבחינת ממד הזמן יש בטומאת היולדת חומרה שאין בשאר הטומאות, ואפשר שמפני חומרה זו הוקדמה פרשתה.

לרד"צ הופמן תשובה אחרת לשאלה ששאל:

מכיוון שבן אדם מביא לאמו מיד ביציאתו לאוויר העולם את הטומאה... לכן חשבה התורה לנכון להתחיל את הסדר באותו סוג הטומאה אשר האדם גורם מיד בהיולדו.

תשובה זו, המציעה סדר כרונולוגי בפרשות הטומאה, לפי מהלך חיי האדם, אינה ברורה לנו: לא רק שקשה ליישם אותה בהמשך, אלא שגם ביחס לטומאת היולדת עצמה היא אינה מובנת: הרי התינוק הנולד אינו טמא, ורק אמו היא הטמאה. אם כן מבחינת הנושאים של פרשות הטומאה - והם בני האדם שההתרחשות שבגופם היא סיבת טומאתם - אין פרשה זו של היולדת מוקדמת בזמן לטומאת "אשה אשר ישכב איש אתה שכבת זרע" (ט"ו, יח) או לטומאת הנידה (שם יט) אלא מאוחרת להן.

הרב סמט מציע תשובה אחרת לגמרי להקדמתה של פרשת טומאת היולדת: רובן של הטומאות הנידונות בהמשך הן כאלו הנובעות ממצב חולני. כך הדבר במצורע, בזב ובזבה (אף הנידה, שראייתה דם "בעת נדתה" היא תופעה נורמלית, קרויה בכמה מקומות "דוה" [י"ב, ב; כ', יח ועוד] שפירושו 'חולה'). אולם סיבת טומאתה של היולדת היא מאורע משמח ביותר: "אשה כי תזריע וילדה...". אם הייתה פרשת היולדת נכתבת בין טומאת הצרעת לטומאת הזב או אחרי הטומאות הללו, היה בכך מעין אמירה כי גם הלידה היא מצב לא בריא או לא נורמלי. אין התורה חפצה ביצירת רושם כזה, ועל כן הקדימה את פרשת היולדת, עוד בטרם שמענו על טומאות אחרות הנובעות ממצבים בלתי-תקינים של גוף האדם.

13. הרב סמט:

מהקדמתה של פרשת היולדת למדנו, כי מעגל חייו של האדם נע בתמידות בין טומאה לטהרה בתנועת מטוטלת שאין להימנע ממנה. בלא להיכנס לטעמי הטומאה בכלל,

19. רמב"ם ספר המצוות מצות עשה צ"ו, וראה גם מו"נ ג' ל"ה):

"כי זה שנמנה כל מין ומין מן הטומאות מצות עשה אין ענינו שנהיה חייבין להטמא בטומאה ההיא ולא גם כן שנהיה אנחנו מוזהרין מהטמא בה ותהיה מצות לא תעשה... וההטמא בעצמו רשות אם רצה יטמא ואם רצה לא יטמא... והמצוה הוא מה שנאמר לנו בדין זה שמי שנגע בזה נטמא ויהיה טמא ויתחייב לו מה שהתחייבו הטמאים לצאת חוץ למחנה שכונה ושלא יאכל קדש ושלא יגע בו..."

מסביר הרב אהרון ליכטנשטיין זצ"ל, שהגישה היהודית ביחס לעולם הטומאה והטהרה שונה משתי הגישות הנפוצות בעולם - הגישה המעשית והגישה המדעית. הגישה המעשית טוענת שאמנם יש בעולם כוחות קדושה וטומאה, אולם מדובר בכוחות קמאיים המצויים בטבע - שדים, רוחות רעות וכדומה. לפי גישה זו כוחות הטומאה אינם נוצרים ע"י האדם, אלא נבראו ביחד עם הטבע. לעומת גישה זו, הגישה המדעית-רציונאלית טוענת שכלל אין בעולם כוחות מעין אלו. לפי גישה זו אין חפץ קדוש יותר מחפץ אחר, אין מקום קדוש יותר ממקום אחר ואין טומאה באדם מת יותר מאדם חי. במילים פשוטות: המדע מתכחש לעולם הטומאה והטהרה.

היהדות חולקת מצד אחד על המדע, וסוברת שיש בעולם קודש וחול, טומאה וטהרה, ולא זו בלבד אלא שיש גם דרגות שונות של קדושה ודרגות שונות של טומאה; ומצד שני היא חולקת גם על הגישה המאגית, וסוברת שכל הקדושה והטומאה בעולם מקורם באדם ולא בטבע. לפי התורה את הקדושה יוצר האדם: הוא כותב ספר-תורה ותפילין, הוא מקדיש בהמות לה', הוא מקדש את הזמנים ועוד.

הרב סולוביצ'יק מחדד נקודה זאת, ומעיר על כך שהר-סיני, שעליו ירד הקב"ה באש וענן ועליו התרחש המאורע מלא השגב וההוד של קבלת התורה, אינו קדוש כלל, עד כדי כך שאין אנו יודעים היכן נמצא אותו הר. דווקא הר המוריה, שבו ניסה האדם להתקרב אל הקב"ה, הוא המקום המקודש ליהודים, ועליו ראוי להבנות בית המקדש. הקדושה נוצרת דווקא ע"י מעשי האדם.

ניתן לראות נקודה זו גם ביחס ליצירת טומאה. דברים הנמצאים בטבע והאדם לא נגע בהם - כגון חיות, צמחים או חומרי גלם אחרים - אינם מקבלים טומאה. רק האדם ואביריו - כלים ואוכלין שנועדו לצורכו - הם המקבלים טומאה. להבדיל, גם הטהרה מתבצעת ע"י חזרה לטבע - טבילה במקווה שמימיו אינם שאובים ויד אדם לא נגעה בהם. התורה מלמדת אותנו בכך, שבכדי לצאת מעולם הטומאה יש לצאת מעולמו של האדם, ולחזור למצב הראשוני שהמקווה מבטא.

וְשַׁחַט אֶת הַכֶּבֶשׂ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת הַחֲטָאת וְאֵת הָעֵלָה בַּמָּקוֹם הַקָּדֹשׁ כִּי בַחֲטָאת הָאִשָּׁם הוּא לִכְהֵן קֹדֶשׁ קֹדְשִׁים הוּא"

הביטוי 'לפני ה' נזכר במהלך טהרת המצורע שוב ושוב (פסוקים ט"ז, י"ח, כ"ג, כ"ד, כ"ז, כ"ט, ל"א).

לבסוף מתוארת טומאת הזב, שכבת זרע, נידה וזבה, וגם באלו המקדש מהווה נושא.

כך בטהרתו של הזב.

16. ויקרא ט"ו, י"ד-ט"ו:

"וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִקַּח לוֹ שְׁתֵי תָרִים אוֹ שְׁנֵי בָנֵי יוֹנָה וּבָא לִפְנֵי ה' אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּנְתַנֵּם אֶל הַכֹּהֵן: וַעֲשֵׂה אֹתָם הַכֹּהֵן אֶחָד חֲטָאת וְאֶחָד עֹלָה וְכַפֵּר עֲלֵיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי ה' מִזֶּבֶךְ..."

17. כך בטהרתה של זבה (ויקרא ט"ו, כ"ט-ל')::

"וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִקַּח לָהּ שְׁתֵי תָרִים אוֹ שְׁנֵי בָנֵי יוֹנָה וְהִבִּיֵאָה אוֹתָם אֶל הַכֹּהֵן אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: וַעֲשֵׂה הַכֹּהֵן אֶת הָאֶחָד חֲטָאת וְאֶת הָאֶחָד עֹלָה וְכַפֵּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן לִפְנֵי ה' מִזֶּבֶךְ טַמְאָתָהּ"

18. ובאופן כולל - בסיכומה של הפרשייה (ויקרא ט"ו ל"א):

"וְהִזְרַתְּם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטַּמְאָתָם וְלֹא יִמְתּוּ בַטַּמְאָתָם בְּטַמְאָם אֶת מִשְׁכַּנִּי אֲשֶׁר בְּתוֹכָם"

הרחקת ישראל מטומאות אלו קשורה למשכנו של ה' בתוכם.

מקובל לטעון שהמכנה המשותף לטומאות השונות הוא - חיים שהתנתקו ממקורם, וסוג של מפגש עם המוות. הקשר שבין המושג טומאה לבין 'מוות' או העדר חיים הוא מובהק, והוא קיים ברבות מן הטומאות: בטומאת מת - החמורה מכולם (במדבר י"ט); בטומאת הנבלה והשרץ המטמאים לאחר מותם (ויקרא י"ג); בטומאת יולדת - המאבדת מדמה בתהליך הלידה; בטומאת המצורע - בו נגעים בעור איבדו את חיותם; באיש הפולט זרע - באופן בסיסי יש בו פוטנציאל של חיים, וכעת הם הולכים לאבדון. גם בטומאת נידה - קיימת רקמת דם שנועדה לקלוט חיים ברחם האישה, וכעת, לאחר שלא הופרתה הביצית ולא נוצרו חיים, הולך הדם לאבדון.

נסכם את העיקרון: בפרשיות אלו נתפשות טומאות הגוף כמי שמונעות את האדם מן הגישה אל הקדש ואל המקדש.

יחד עם זאת מקובל לראות בטומאה דבר שאינו פוגע ואינה מפריע לקיומם של חיי חול. בהתאם לכך כותב הרמב"ם שאין איסור להיטמא, שהרי אין בכך לאו.

20. הרמב"ם בהלכות טומאת אוכלין (ט"ז, ט'), טוען שמותר לאדם לטמא חולין לכתחילה:

"כשם שמותר לאכול חולין טמאים ולשתותן כך מותר לגרום טומאה לחולין שבא"י, ויש לו לטמא את החולין המתוקנין לכתחלה, וכן מותר לאדם ליגע בכל הטומאות ולהתטמא בהן"

הרמב"ם ממשיך ומסביר שכל דיני טומאה וטהרה הכתובים בתורה, מתייחסים רק בשביל ללמדנו כיצד ניתן לגשת אל הקודש.

21. הרמב"ם הלכות טומאת אוכלין פרק ט"ז ה"ח:

"כל הכתוב בתורה ובדברי קבלה מהלכות הטומאות והטהרות אינו אלא לעניין מקדש וקודשיו ותרומות ומעשר שני בלבד"

מדברי הרמב"ם משמע שעולם הטומאה יוצר בעיה רק אם רוצים להתקרב לעולם של קדושה. הרמב"ם ממשיך ומסביר, שהבעיה בקירבת טמא אל הקודש, היא שכניסה כזו בד"כ מלווה באכילת קודשים, ואכילת קודשים נאסרה בטומאה.

22. הרמב"ם הלכות טומאת אוכלין פרק ט"ו ה"י:

"כל ישראל מזהרין להיות טהורים בכל רגל מפני שהם נכונים ליכנס במקדש ולאכול קדשים"

אולם, ישנם החולקים על הרמב"ם, ומנמקים את הצורך בטהרה בעת הרגל בכך שהרגל הוא זמן של קדושה, ואין אדם רשאי להיות טמא בזמן זה גם אם הוא לא מתכוון לאכול קודשים. ואכן, טעם זה עולה מהפסוק שבו פתחנו:

"וְאֵל הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֵא עַד מְלֵאת יְמֵי טְהָרָה"

כלומר, עצם הכנסת טומאה למקדש פוגעת בו.

אמנם, מעיר הרב ליכטנשטיין, כיוון שונה עולה מהפסוק השני שאותו ציטטנו:

"וְהִזְרַתֶּם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטְּמֵאתֶם וְלֹא יָמְתוּ בְּטְמֵאתֶם בְּטְמֵאִים אֶת מִשְׁכַּנִּי אֲשֶׁר בְּתוֹכֶם"

מפסוק זה משמע שהכנסת הטומאה למקדש איננה פוגעת במקדש, אלא פוגעת בנו.

23. ומסביר הרב ליכטנשטיין זצ"ל:

לאומות העולם ישנם חיים "אפרוריים". אין להם עולם של קדושה, יש להם פחות מצוות ואפילו טומאה לא נוהגת בהם. לעומתם, לעם ישראל ניתנה אפשרות להגיע לרמות גבוהות של קדושה, ומסיבה זו יש להם הרבה יותר מצוות ורמות הערכים שלהם גבוהה יותר. אולם, הקב"ה לא נתן להם את כל זה "בחינם". המעלה שלהם תובעת מהם גם אחריות גדולה, וצורך להיזהר מאד לא לפגוע בקדושה שניתנה להם! הזכות להשתייך לעולם הטהרה והטומאה, גוררת אחריה גם מחויבות לשמירה על עולם הקודש. זהו פשר הקישור בן טומאה לקדושה שאותו אנו רואים לאורך ספר 'ויקרא'.